

Mannen bakom Lisbeth Salander

Berättelse

Stieg Larsson föddes 1954 i Skelleftehamn i norra Sverige. Under sina första år bodde han hos sina morföräldrar. Morfadern var en övertygad motståndare till nazismen, och det satte djupa spår hos pojken. Redan tidigt utvecklade Stieg en stark känsla för rättvisa, vilket skulle prägla hela hans liv.

Journalisten

Som ung flyttade han till Stockholm och fick arbete på nyhetsbyrån TT, där han blev kvar i drygt tjugo år. Det var dock inte vid skrivbordet på TT som hans största passion fanns. På fritiden ägnade han sig åt att kartlägga rasistiska och högerextrema rörelser i Sverige. Han samlade in uppgifter, skrev artiklar och varnade för krafter som han ansåg hotade demokratin.

År 1995 var han med och grundade stiftelsen Expo, som granskar rasism och antidemokratiska tendenser i samhället. Från 1999 var han chefredaktör för tidskriften Expo och blev en av landets mest kända röster mot extremism. Arbetet var långt ifrån ofarligt. Han mottog hotbrev och tvingades leva med vetskapen att han hade fiender. Trots detta vägrade han att tystna, vilket många i efterhand har beskrivit som ett ovanligt civilkurage.

Den hemliga författaren

Vid sidan av journalistiken bar Stieg på ett projekt som nästan ingen kände till. På kvällarna skrev han skönlitteratur. Det handlade om deckare med två minnesvärda huvudpersoner: journalisten Mikael Blomkvist och den unga, gåtfulla dataexperten Lisbeth Salander. Tillsammans avslöjar de mäktiga män som utnyttjar och skadar kvinnor. Böckerna kom att kallas Millennium-trilogin.

När manusen var färdiga kontaktade Stieg ett förlag, som tackade ja. Men ödet ville annorlunda. I november 2004 drabbades han av en kraftig hjärtinfarkt på sin arbetsplats och avled, bara 50 år gammal. Han hann aldrig hålla en av sina egna böcker i handen.

Världssuccén han aldrig såg

Den första romanen, *Män som hatar kvinnor*, gavs ut året efter hans död. Därefter följde *Flickan som lekte med elden* och *Luftslottet som sprängdes*. Böckerna blev en av de största litterära framgångarna i svensk historia och såldes i tiotals miljoner exemplar runtom i världen. De filmatiserades dessutom både i Sverige och i Hollywood.

Framgången fick emellertid en bitter eftersmak. Eftersom Stieg och hans sambo Eva Gabrielsson aldrig hade gift sig, och eftersom han inte lämnat något giltigt testamente, gick arvet enligt svensk lag i stället till hans far och bror. Eva, som delat hans liv i nästan trettio år, stod därmed utan rätt till hans verk. Frågan väckte en lång och uppmärksam debatt om kärlek, pengar och rättvisa.

Å ena sidan minns vi i dag Stieg Larsson som den orädda journalisten som vågade granska samhällets mörkaste sidor. Å andra sidan lever han vidare som författaren bakom en av världens mest lästa deckarserier. Att de två sidorna hör ihop är knappast en slump: samma blick för makt och

orättvisa som drev journalisten lyser också igenom i romanerna. Följaktligen kan man säga att Stieg aldrig riktigt slutade granska – han bytte bara form.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
en övertygad motståndare	någon som bestämt är emot något
sätta spår	påverka någon djupt och varaktigt
att kartlägga	att noga undersöka och beskriva något
högerextrem	med mycket starka, farliga åsikter på högerkanten
en stiftelse	en organisation som arbetar för ett bestämt syfte
antidemokratisk	som är emot demokrati
civilkurage	mod att handla rätt trots risker
skönlitteratur	romaner och berättelser, inte facktexter
gåtfull	svår att förstå; full av hemligheter
att filmatisera	att göra en film av en bok
en eftersmak	en känsla som finns kvar efteråt, ofta negativ
ett giltigt testamente	ett papper om arv som följer lagens regler

Läsförståelsefrågor

1. Vad fick tidigt Stieg att engagera sig mot orättvisa?
 1. Hans morfar var en stark motståndare till nazismen.
 2. Han läste deckare som ung.
 3. Han studerade juridik i Stockholm.
2. Var låg Stiegs största passion enligt texten?
 1. I arbetet vid skrivbordet på TT.
 2. I att granska extrema rörelser på fritiden.
 3. I att resa runt i världen.
3. Vad gjorde stiftelsen Expo?
 1. Den gav ut deckare.
 2. Den granskade rasism och antidemokratiska tendenser.
 3. Den producerade filmer.
4. Vilka är huvudpersonerna i Millennium-trilogin?
 1. En polis och en advokat.
 2. En journalist och en dataexpert.
 3. Två systrar i Stockholm.
5. Varför gick arvet till Stiegs far och bror?
 1. De hade hjälpt honom skriva böckerna.
 2. Eva ville inte ha pengarna.
 3. Paret var inte gifta och inget giltigt testamente fanns.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Stieg arbetade på TT i ungefär tjugo år.
 2. Böckerna filmatiserades enbart i Sverige.
 3. Stieg fick själv se sin första bok ges ut.
 4. Stieg fick hotbrev under sitt arbete.
7. Förklara med egna ord vad som menas med att Stieg visade "civilkurage".
8. Varför kan man säga att framgången fick "en bitter eftersmak"? Använd minst två orsaker från texten.
9. Texten säger att Stiegs två sidor "hör ihop". Förklara vad som menas och ge stöd från texten.
10. Vad menas med meningen att Stieg "aldrig riktigt slutade granska – han bytte bara form"? Tolka med egna ord.

11. Texten säger inte rakt ut hur Eva kände sig. Vad tror du att hon upplevde, och vad i texten får dig att tro det?
12. Vilket ord skulle du själv välja för att beskriva Stieg Larsson? Motivera med minst ett exempel ur texten.

Facit

1. a) Hans morfar var en stark motståndare till nazismen.
2. b) I att granska extrema rörelser på fritiden.
3. b) Den granskade rasism och antidemokratiska tendenser.
4. b) En journalist och en dataexpert.
5. c) Paret var inte gifta och inget giltigt testamente fanns.
6. 1. **Ja** – det står “drygt tjugo år”. b) **Nej** – de filmatiserades både i Sverige och i Hollywood.
c) **Nej** – böckerna kom ut efter hans död. d) **Ja** – han mottog hotbrev.
7. Exempel på svar: *Han vågade fortsätta granska farliga grupper och berätta sanningen, trots att han fick hot och hade fiender.*
8. Exempel på svar: *Stieg fick aldrig själv uppleva framgången eftersom han var död. Dessutom blev hans sambo Eva utan rätt till verket, vilket många tyckte var orättvist.*
9. Exempel på svar: *Samma intresse för makt och orättvisa som fanns i journalistiken finns också i romanerna, där huvudpersonerna avslöjar mäktiga män. Det Stieg granskade på riktigt skrev han också om i fiktion.*
10. Exempel på svar: *Han granskade orättvisor först som journalist och sedan i sina böcker. Själva uppdraget var detsamma, men han uttryckte det på ett nytt sätt.*
11. Exempel på svar: *Hon kände sig troligen orättvist behandlad och sårad, eftersom hon levte med honom i nästan trettio år men ändå inte fick någon rätt till hans verk. (Godkänn rimliga tolkningar med stöd i texten.)*
12. Exempel på svar: *“Modig”, eftersom han fortsatte granska extrema grupper trots hot. (Godkänn olika ordval som motiveras med exempel ur texten.)*

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

Tema: civilkurage, eftermäle och förhållandet mellan verklighet och fiktion. Texten lämpar sig för fördjupande samtal om källkritik, om hur arvsrätt fungerar och om varför vissa människor tar personliga risker för en sak de tror på. Den näst sista frågan tränar inferens.

Diskussionsfrågor

- Stieg riskerade sin säkerhet för att granska rasism. Vad tror du krävs för att en människa ska våga det?

- Lagen styrde över arvet i stället för Stiegs vilja och relation. Borde reglerna se annorlunda ut? Motivera.
- Spelar det någon roll om man själv hinner uppleva sin framgång, eller räcker det att den finns kvar efter en?
- Texten antyder att Stiegs journalistik och hans romaner hänger ihop. Kan konst förändra samhället lika mycket som journalistik? Diskutera.
- **Skriv (6–8 meningar):** Beskriv en person, känd eller okänd, som har stått upp för något viktigt. Vad gjorde personen, vilka risker fanns, och varför är det värt att minnas?

Källor och faktagranskning

- Wikipedia: Stieg Larsson (svenska och engelska)
- Nationalencyklopedin (ne.se): Stieg Larsson
- Encyclopædia Britannica: Stieg Larsson
- Expo (expo.se): om stiftelsen Expo och Stieg Larsson
- History.com, This Day in History (9 november 2004): om hans död

Faktagranskad mot ovanstående källor i juni 2026. Fullständigt namn: Karl Stig-Erland Larsson. Född 15 augusti 1954 i Skelleftehamn (vid Skellefteå), död 9 november 2004 i Stockholm, 50 år gammal, i en hjärtinfarkt. Arbetade på nyhetsbyrån TT från 1977 till 1999. Var med och grundade stiftelsen Expo 1995 och var chefredaktör för tidskriften Expo från 1999. Skrev Millennium-trilogin: Män som hatar kvinnor (utgiven 2005), Flickan som lekte med elden (2006) och Luftslottet som sprängdes (2007). Alla tre böckerna gavs ut efter hans död. Hans mångåriga sambo var Eva Gabrielsson; eftersom paret inte var gifta och inget giltigt testamente fanns, gick arvet enligt svensk lag till hans far och bror, vilket ledde till en uppmärksam tvist om rättigheterna till hans verk. OSÄKERT/varierar mellan källor: exakt hur stor del av en fjärde bok han hunnit skriva. BILD: ingen fri Wikimedia-bild av hans ansikte kunde verifieras (juni 2026) – Commons-kategorin Category:Stieg Larsson saknar fri porträttbild. Bilden är därför representativ (ej porträtt): Bellmansgatan på Mariaberget i Södermalm, kvarteren kring Millennium-trilogins miljöer (Bellmansgatan 1 är romanfiguren Mikael Blomkvists adress). Källa: File: Bellmansgatan July 2024 01.jpg på Wikimedia Commons (https://commons.wikimedia.org/wiki/File: Bellmansgatan_July_2024_01.jpg), foto av ArildV (Arild Vågen), licens CC BY-SA 4.0. Bokomslag och Expo-logotyp är upphovsrättsskyddade och används inte. Förslag: kontrollera framtida fri licens för ett porträtt, eller använd en bild med köpt licens från bildbyrå.

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-12.